

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך קדם יסודי

במסגרת להטראות רוצה
במסגרת להטראות רוצה
מזל מליחה אני שלי
מזל מליחה אני שלי
תשק אלה בלד חוית

אבא אמא אחות
אח ילד ילדה שלי
יפה אותך איתן
תשק אלה בלד חוית
בסיד חלומות מתקנים

יום הלשון העברית

בגני-הילדים

כ"א בטבת

יום הולדתו של אליעזר בן יהודה

במסגרת להטראות רוצה
במסגרת להטראות רוצה
מזל מליחה אני שלי
מזל מליחה אני שלי
תשק אלה בלד חוית
תשק אלה בלד חוית
יפה אותך איתן
יפה אותך איתן
אבא אמא אחות
אבא אמא אחות
אח ילד ילדה שלי
אח ילד ילדה שלי
תשק אלה בלד חוית
תשק אלה בלד חוית
בסיד חלומות מתקנים
בסיד חלומות מתקנים

מנהלת האגף: סימה חדד מה יפית

מרכזת צוות הכתיבה: מירב תורגמן, מדריכה ארצית באגף לחינוך קדם-יסודי

השתתפו בצוות הכתיבה:

סקילי ענת, מדריכה ארצית באגף לחינוך קדם-יסודי

אטישקין שפרה, מדריכה במחוז מרכז

אברהם אליז, מדריכה במחוז מרכז

ג'ראד מיכל, מדריכה במחוז מרכז

קאופמן אפרת, מדריכה במחוז מרכז

קראו והעירו:

ד"ר אסתר ברוקס, מנהלת המחלקה להפעלה פדגוגית באגף לחינוך קדם-יסודי

אורה גולדהירש, מדריכה ארצית באגף לחינוך קדם-יסודי

יעל צרפתי, מדריכה ארצית באגף לחינוך קדם-יסודי

תוכן העניינים

4	פתח דבר.....
5	1. מבוא.....
7	2. מחדשי השפה העברית - מאז ועד היום.....
17	3. מילים, מילים.....
23	4. השפה העברית כגשר לחיים בישראל.....
25	5. העברית בסיפור ובשיר.....
29	6. בואו נדבר על זה.....
31	7. בלשנים צעירים - חוקרי השפה העברית.....
34	8. יום הלשון העברית בגן הילדים.....
38	9. ביבליוגרפיה.....

פתח דבר

אננת יקרה,

"תקנתה האמורה של הלשון העברית לא תבוא אלא עם תחייתה האמורה
בדיבור, ולפיכך כל המצעים שייצשו לתוצאתה צריכים להיות משופצים
מתוך רציון זה ואכוונם לתכליתו"
ח"נ ביאליק

לשפה העברית מקום מיוחד באמונה, במורשת ובתרבות היהודית ותפקיד מרכזי בתודעה הלאומית של עם ישראל בארץ ובתפוצות. חשוב, שילדים בגיל הגן לא רק יכירו את העברית וישתמשו בה לתקשורת, למשחק, ליצירה וללמידה, אלא גם יוקירו אותה ויאהבו אותה.
בהתאם להחלטת הממשלה מיום ד' בכסלו התשע"ג (3.1.2010) - "קידום מעמדה של הלשון העברית בישראל ובעולם", הוכרז יום כ"א בטבת, **יום הולדתו של אליעזר בן יהודה**, כ"יום הלשון העברית". יום זה יצוין מדי שנה באירועים ובפעילויות מיוחדות בארץ ובעולם. בגן-הילדים העיסוק בשפה העברית אינו חד-פעמי. לצוות החינוכי תפקיד חשוב בזימון למידה משמעותית, בהעמקה ובהעשרת העיסוק בשפה העברית באופן קבוע ומתמשך במהלך כל השנה, ובכל שנה ושנה.
החוברת 'יום הלשון העברית בגני-הילדים' מבוססת על עבודות ועל תכניות לימודים קודמות, ומגישה חומר תיאורטי לצוות החינוכי, לצד הצעות לפעילויות מגוונות להעמקת הלמידה המשמעותית והחוויתית בגן בתחום השפה העברית. החוברת כוללת נושאים אחדים:

1. **מחדשי השפה העברית מאז ועד היום** - היכרות עם אישים ועם מוסדות שתרמו ותורמים להתחדשות השפה העברית.
2. **מילים, מילים** - פעילויות מגוונות המובילות להבנה, כי המילים בעלות משמעות.
3. **השפה העברית כגשר לחיים בישראל** - על קשיים ועל הצלחות של עולים חדשים ברכישת השפה העברית כשפה שנייה.
4. **העברית בסיפור ובשיר** - יצירות ספרותיות שנושאות השפה העברית.
5. **בואו נדבר על זה** - הזדמנויות לפיתוח שיח סביב השפה העברית.
6. **בלשנים צעירים, חוקרי השפה העברית** - נושאי חקר בתחום השפה העברית.
7. **יום הלשון העברית בגני-הילדים** - מגוון הצעות לציון 'יום הלשון העברית' בגן.

מטרתנו בחינוך הקדם-יסודי היא להוביל את ילדי הגן לחוות הנאה בשימוש המגוון של השפה. אני בטוחה שהחברת תהיה לכם, הצוות החינוכי, לעזר בקידום מטרה זו.

סימה חדד מה יפית,

מנהלת האגף לחינוך קדם-יסודי

מבוא

"תפקחו את הציניים תסתכלו סביב" (נצחי שמר)

מקורות השראה להעשרת השפה העברית

ממשלת ישראל קבעה ש'יום הלשון העברית' יצוין בכל"א בטבת, יום הולדתו של אליעזר בן יהודה, במטרה להעלות על נס את השפה העברית ואת הערכים המלווים אותה. העברית היא אחת השפות העתיקות ביותר הנמצאות בשימוש כיום. אנו משתמשים בשפה העברית במילים בנות אלפי שנים, לצד מילים בנות מאות שנים ומילים חדשות וחדישות. הפתיחות למקורות השראה שונים ומגוונים תורמת להעשרת השפה. את ההשראה להעשרה ולביטוי בשפה אפשר למצוא במקורות רבים סביבנו בשעת משחק ויצירה, טיול, סיפור ושיח.

יצרי התכנית

- שפה וזהות - טיפוח ההבנה, כי לשונו של אדם מייצגת אותו ומשפיעה על דרך חשיבתו, על תודעתו ועל מקומו בחברה.
- שפה ותרבות - הדגשת יחסי הגומלין שבין שפה לבין תרבות: התרבות משתקפת בלשון, והלשון משפיעה ומכוננת את התרבות.
- שפה ומורשת - העמקת ההבנה, שבאמצעות השפה העברית מתאפשרת שמירה על רציפות המורשת התרבותית-יהודית במהלך כל הדורות, הכרת תולדות השפה והבנת מקומה בהתחדשות הלאומית בארץ ישראל.
- מודעות לשונית - טיפוח היכולת הלשונית והמודעות המטה-לשונית, קידום מיומנויות הביטוי בעל-פה ובכתב, פיתוח אחריות כלפי השפה המדוברת והכתובה, הרחבת אוצר המילים להעשרת השפה והחשיבה.
- טיפוח שיח - גילוי יחס של סובלנות כלפי בני השיח ושמירה על לשון ראויה בהתדיינות עימם.

רעץ של עברית... עברית

עברית הוא מה של הלשון שלנו, והוא קשור להיותנו 3300 שנה, עבר, נכדו של עמ, בנו של נוח. מספר בראשית יד: יא מוזכר: "אֶבְרָתָה הָעֶבְרִית". וכשנאלץ יונה: מאיפה אתה, הוא, השיב: "עֶבְרִי אֲנִי" (יונה, א:6).

הציטוט לקוח מתוך ספרו של ד"ר מוטי רוזן, לקסיקון מקורות המילים בעברית, ערך 'עברית', עמוד 538. רכס-פרויקטים חינוכיים, אבן יהודה, 2011.

יום הלשון העברית כאן-הילדים

טיפול יכולת שפתית בקרב ילדי הגן היא אחת המטרות החשובות והמרכזיות בתכנית הלימודים. ילדי הגן רוכשים כלים ומפתחים את כישורי השפה במהלך כל יום במשך כל השנה: בעת משחק, אכילה, שירה, טיול, הקשבה לסיפור, בשיחה, במפגש קבוצתי ועוד. 'יום הלשון העברית' הוא חלק מתכנית הלימודים בשפה, ועל כן ישולב בתכנית העבודה של הגננת בצורה חווייתית. הגננת תבחר את אחד הנושאים המוצעים לציון 'יום הלשון העברית', מתוך שיקולים של רלוונטיות לעולם הילדים, והתאמה לילדי הגן שלה: לגילם, ליכולותיהם ולתחומי העניין שלהם. מטרות הלמידה תיגזרנה הן מהיעדים של 'יום הלשון העברית' ומתכנית הלימודים

'תשתית לקראת קריאה וכתובה'. תהליך ההוראה יכלול פעילויות מכוונות ומזדמנות מתוך הנחה, כי במהלך הפעילות רוכשים הילדים בו-זמנית כישורים אינטלקטואליים וחברתיים, ידע חדש ומיומנויות למידה.

לשפה העברית מקום מיוחד במורשת ובמסורת היהודית, ולכן היא אינה נושא חד-פעמי. על מערכת החינוך להדגיש את חשיבות השפה העברית, להרחיב, להעמיק ולהעשיר את העיסוק בה באופן קבוע ומתמשך במהלך כל השנה, ובכל שנה ושנה. לשם כך, יש להכין תכנית עבודה שנתית בנושא השפה העברית, שתכלול מגוון פעילויות כמו גם ציון 'יום הלשון העברית' - יום שיא חגיגי.

לקריאה נוספת:

• [תכנית הלימודים תשתית לקראת קריאה וכתובה](#)

• [חוזר מנכ"ל - יום הלשון העברית](#)

ראש fe עברית... שפה

שפה היא מילה המציינת לשון דיבור. אלכורה הצתיק הוא כסיפור המפורסם על מדדל בבל בספר בראשית י"א, כסוקים א' - ט', שם היא מוזכרת חמש פעמים בפרשה המקראית להיווצרות משפחות הלשון fe האדם.

הציטוט לקוח מתוך ספרו של ד"ר מוטי רוזן, לקסיקון מקורות המילים בעברית, ערך 'שפה', עמוד 749. רכס-פרויקטים חינוכיים, אבן יהודה, 2011.

מחדשי השפה העברית – מאז ועד היום

לגננת

שפה היא מן המאפיינים העיקריים של עם ריבוני במדינתו. בתקופות שבהן חי העם היהודי בארצו בשלטון עצמי הייתה העברית שפה מדוברת. מאז שגלה נשתמרה העברית כלשון קודש בקריאת התורה והגמרא, בתפילות, בברכות, בשירים ובספרות הרבנית. לא הייתה זו שפת הדיבור לצורכי יום-יום. השפות המדוברות בפי היהודים היו שפות העמים שבתוכם הם ישבו, או

ניבים של שפות המקום מתובלים במילים עבריות, כמו יידיש בארצות אשכנז ולדינו בארצות ספרד.

אליעזר בן יהודה ידוע כמחיה השפה העברית, אולם ישנם אנשים נוספים ומוסדות אשר תרמו ותורמים עד היום לשימור ולהתחדשות השפה. השפה העברית ממשיכה להתחדש ולהתעדכן גם על-ידי דובריה שהם חוקרים, אמנים, יוצרים, אנשי חינוך ועוד. תהליכים חברתיים, אופנות וסגנונות, מפגש עם תרבויות ושפות זרות מטביעים את חותמם על העברית, תהליך המתרחש בכל שפה חיה, טבעית ומתפתחת.

א. אליעזר בן יהודה

אם לא נסכין מעט מעט לדבר עברית, בשפתנו בביתנו ובצאתנו... לטייל, בלכתנו לשוק לקנות – לא נצליח. אתם הצעירים... התאחדו, התחברו, היו לאגודות... להחיות את שפתנו הנולדת בארץ אבותינו"
אליעזר בן יהודה, מתוך מאמר בכתב העת חבצלת

לגננת

אליעזר בן יהודה (פרלמן) ידוע בעיקר בזכות מפעל חייו הקשור לתחייתה של הלשון העברית כלשון מדוברת. מפעלו הגדול היה יצירת המילון העברי ההיסטורי בשנת 1903,

הידעת???

מה נכון? שפה? לשון?
"שפה ולשון הן השמות של שני
אברי הפה האחראים על הפקת
הדיבור: השפתיים והלשון. כל אחת
מהמילים נתנה את שמה למ
לדברים בצלילי צורה דומה. במשך
השנים התקדף השימוש ביניהן
לכיוון של שפה באופן כללי ולשון
כשדברים על הוראה"
כ"ר דבורה ולבו

הכולל את המילים העבריות מכל תקופותיה ושכבותיה של הלשון העברית. אחרי מותו הושלם המילון לכדי 16 כרכים. בזכות מפעלו הוא נקרא 'מחייה השפה העברית'. להגשמת מפעלו להחייאת השפה העברית עלה בן יהודה ארצה בשנת 1881. הוא השתכנע, כי רק בארץ ישראל תיתכן ספרות עברית של ממש ותחייה תרבותית אמיתית של הלשון העברית. אליעזר בן יהודה גרס, כי הלשון העברית חייבת להיות לשון העם, ולא נחלת שכבה אינטלקטואלית בלבד. לפיו, יש להביא את הלשון אל העם, להפכה לערוץ משא ומתן יום-יומי של שכבות רחבות ולתופעה עממית-לאומית של ממש. לאחר מאות שנים שבהן שימשה העברית רק בלימודי הקודש ובתפילות, החליט בן יהודה לדבר רק עברית בביתו בירושלים.

מתוך: שלמה אבינרי (1980), **הרעיון הציוני לגווניו**, עם עובד.

תנו לאצבעות ללכת

עוד על אליעזר בן יהודה באתרי אינטרנט נבחרים:

- [פורטל התוכן החינוכי - אליעזר בן יהודה](#)
- [חדר בן יהודה - באתר האקדמיה ללשון עברית](#)

פעילויות אפשריות בגן

מי אתה אליעזר בן יהודה?

פעילויות אפשריות - היכרות עם דמותו של אליעזר בן יהודה.

- טיול בתוך תמונה:

כדאי לעודד את הילדים לחפש במקורות מידע מגוונים את דיוקנו המצולם או המצויר של בן יהודה, ולהזמין אותם להתבונן בו, על מנת להכיר את מראהו. אפשר עוד:

- ✓ להשוות בין ציור דיוקן לבין תצלום.
- ✓ לשוחח על הרושם או על התחושה בעקבות ההתבוננות.

- היכרות עם [חידושי המילים של אליעזר בן יהודה](#), כגון: 'אופניים', 'גלידה', 'נקניק',

'מקלחת', 'רכבת'. אפשר לכתוב את המילים, להוסיף איורים או תמונות, וכן לספר לילדים, כי בן יהודה פרסם את המילים החדשות בעיתון כדי שגם אחרים ילמדו אותן, ישתמשו בהן וישרישו אותן בשפה העברית. אפשר לעיין בספר [לשוננו לעם](#) המספר על תחדישי השפה של אליעזר בן יהודה.

שירים

קריאה ושירה של שירים על דמותו של אליעזר בן יהודה, יכולים לעורר שיח על המידע העולה מתוך השירים:

בן יהודה מאת ירון לונדון

בן יהודה ממציא מילים מאת מירי צללזון

סיפורים

- קריאת סיפורים העוסקים בדמותו של בן יהודה תתרום ללמידה על דמותו ועל פועלו:
- 'בן ציון והסביבון הראשון' מאת דבורה עומר, מגוון פעילויות באתר [ספריית הפיג'מה](#). בעקבות קריאת הסיפור ניתן להתבונן ולקרוא [כרזות](#) שקראו לדבר עברית בלבד: "עברי, דבר עברית".
- הסיפור על אליעזר בן יהודה, שבעבר כעסו עליו (בשפות רבות) והיום מודים לו (בעברית) מאת תמי שם-טוב.

"תפקחו את העיניים..."

- חקר והתבוננות בסביבה הקרובה לגן יגלו את המפעלים שהוקמו להנצחת דמותו של אליעזר בן יהודה.
- חשוב! להתייחס למפעלי ההנצחה הרלוונטיים לילדים ולסביבה הקרובה לגן.
- [רחובות](#): אפשר לבדוק - אם נקרא רחוב על שמו ביישוב שבו אנו מתגוררים, לדוגמה רחוב בן יהודה.
- [מבנים ומוסדות](#): ניתן לבדוק - אם קיימים מבנים ומוסדות הקרויים על שמו, כגון: בתי-ספר, ספריות ביישוב.

- ✓ בירושלים הוקמו שני מבנים המכונים 'ביתו של אליעזר בן יהודה': האחד ברחוב החבשים מול הכנסיה, שם הוא התגורר בקומה השנייה. את המבנה השני בנה אליעזר בן יהודה עצמו, אך לא הספיק להתגורר בו. המבנה ממוקם ברחוב עין גדי, והיום הוא משמש כאכסניה.

חדר בן יהודה באקדמיה ללשון

- ✓ [עברית](#) מזמין את המבקרים בו לפגוש את סיפור חייו הייחודי של בן יהודה באמצעות חפצים מביתו ומסמכים אישיים. בחדר זה

מוצגים פריטים ארכיוניים שמקורם בבית המשפחה: תצלומים שלו ושל בני משפחתו, תמונות, חליפת מכתבים ומסמכים נוספים. בספרייה שבחדר נשמר אוסף ספריו.

הידעת...

"תפקחו את העיניים..."
הן מילים מתוך שירה
המפורסם של נחמי אהרן:
'אנשים טובים', שנכתב
בשנת 1981. השיר הוקדש
בהוקרה לאנשי מופת
ואתגדלים לאנשי
הזולת. להאזנה לשיר:
[אנשים טובים](#).

באקדמיה מופקדות כרטיסיות העבודה שהכין אליעזר בן יהודה לקראת כתיבת המילון ההיסטורי הראשון של העברית (מתוך אתר האקדמיה ללשון עברית).

◦ בולים: אפשר להתבונן בבולים 'אליעזר בן יהודה 100 שנים להולדתו', ולהזמין את הילדים ליצור בולים הקשורים לדמותו או הקשורים למילים שחידש בשפה העברית.

ב. חיים נחמן ביאליק

"באנו ליד הכרה, כי כל עם שהוא הרוצה בקיום שאין בו כושה וכלימה,

מחויב ליצור תרבות: לא להשתמש בה בלבד, אלא ליצור אותה, ליצור

משם בידי צמח כפלים ופחומר משל ופחותמת משל"

ח"נ ביאליק

לגנות

ביאליק הוא גדול המשוררים העבריים בזמן המודרני, והשפיע רבות על התרבות היהודית המודרנית. הוא נולד בשנת 1873 בכפר ראדי ליד ז'יטומיר (וולוניה). כאשר היה ביאליק בן שש עברו הוריו לז'יטומיר בחיפוש אחר פרנסה, ואביו היה למוזג בסלון בפאתי העיר. זמן קצר לאחר מכן התייתם מאביו, ונשלח על-ידי אימו לגור עם סבו. במשך עשר שנים התגורר הנער המחונן והשובב, חיים נחמן ביאליק, וגודל בבית סבו הדתי והקשות. בתחילה הוא חונך על-ידי מלמדים ב'חדר' המסורתי, אבל מגיל 13 למד בעצמו. בשנת 1893 נישא ביאליק למניה אוורבך, וב-1897 מונה למורה בסוסנוביץ, אך עליבות החיים בפרובינציה דיכאה אותו, ובשנת 1900 כיהן כמורה באודסה, שם התגורר עד שנת 1921. יחד עם 3 סופרים עבריים נוספים הקים ביאליק את ההוצאה לאור 'מוריה' שהדפיסה ספרי לימוד עבור בתי-הספר היהודיים המודרניים. במהלך השנים הללו יצא שמו של ביאליק ברבים, ובעקבות פרסום ספר שיריו הראשון בשנת 1901 הוא כונה 'המשורר של התחייה הלאומית'.

ביאליק עלה לארץ בשנת 1924, והתגורר בתל אביב, שם עבד עד סוף ימיו. הוא נפטר בווינה לשם נסע על מנת לקבל טיפול רפואי.

מפעל חייו הספרותי של ביאליק משמש נקודת מפנה בתולדות הספרות העברית המודרנית. לביאליק הייתה שליטה מלאה בשפה העברית, יכולת לדלות ממקורותיה, לעבד אותם, לחדש דברים וליצור באמצעותם בלשון עשירה וקולחת. במידה מסוימת הוא **חזה את התחדשות השפה העברית המדוברת בארץ ישראל, ואף השפיע עליה במידה רבה**. רבים משיריו הולחנו ועדיין נפוצים מאוד, במיוחד שירי הילדים. בישראל הוא נחשב למשורר הלאומי (מתוך: אתר מט"ח - מחבר: הסוכנות היהודית).

תנו לאצבעות ללכת

עוד על חיים נחמן ביאליק באתרי אינטרנט נבחרים:

- [לקסיקון לתרבות ישראל](#)
- [פורטל במעגלי השנה](#) - משרד החינוך
- [אתר זמרשת](#)

פעילויות אפשריות בגן

מי אתה חיים נחמן ביאליק?

פעילויות אפשריות להיכרות עם דמותו של חיים נחמן ביאליק.

- [טיול בתוך תמונה](#)
כדאי לעודד את הילדים לחפש במקורות מידע מגוונים את דיוקנו המצולם או המצויר של חיים נחמן ביאליק, ולהזמין אותם להתבונן בדמותו, על מנת להכיר את מראהו. אפשר גם להזמין את הילדים 'להיכנס' לתמונה ולדמיין מפגש עם חיים נחמן ביאליק: מה ישאלו אותו? מה ירצו לומר לו?
- קריאת קטעי מידע, סיפורים ושירים הקשורים לדמותו ולסיפור חייו:
✓ 'ביאליק וטליק' מאת ימימה אבידר טשרנוביץ' (בתוך: **סיפורים לרמה או הספר הגדול של ימימה אבידר טשרנוביץ'**). סיפור המתאר את יום הולדתו השישים של חיים נחמן ביאליק ומפגש מרגש עם הילד טליק.
✓ '[היה איש' מאת אנדה](#) עמיר
✓ 'קן לציפור בין העצים' מאת שלמה טנאי (בתוך: **גם גדולים היו קטנים**). שלמה טנאי מספר את סיפור הרקע של שיר הילדים המפורסם.

שירים

קריאת השירים שכתב חיים נחמן ביאליק, תוך הדגשת לשונו המיוחדת ותרומתו לשפה העברית. כדאי לקרוא שירים מולחנים (פזמונים) וגם כאלו שלא הולחנו. מן השירים אפשר ללמוד על הנושאים שעניינו אותו, אפשר גם להכין 'מילון ביאליק' - ולפרש מילים המופיעות בשיריו כגון: 'מחול' או 'המה' (מתוך השיר: מקהלת נוגנים).
רשימת שירים נבחרת (ולא ממצה)

- [שתי בנות](#)
- [ציפור בגן](#)
- [דב](#)
- [מקהלת נוגנים](#)

רשימת שירים מקיפה ניתן למצוא באתר [פריקט בן יהודה](#), כמו כן בחוברת "[זמר לך לגיל](#)

הרב"

סיפורים

קריאת סיפורים שכתב חיים נחמן ביאליק

שלמה המלך והדבורה

מגוון פעילויות בעקבות הספר, בעריכתו של אוריאל אופק, ניתן למצוא באתר [ספריית](#)

[הפיג'מה](#), וכן הוראות הכנה [לתיאטרון בובות](#) באתר ערוץ 'הופ'.

○ 'התרנגולים והשועל'

ניתן למצוא שלל הצעות לפעילויות באתר [ספריית הפיג'מה](#).

תפקחו את העיניים...

התבוננות וחקר הסביבה הקרובה לגן תגלה מפעלים שהוקמו להנצחת דמותו חיים נחמן ביאליק.

חשוב! להתייחס למפעלי הנצחה הרלוונטיים לילדים ולסביבה הקרובה לגן.

○ [יישובים](#): קריית ביאליק, כפר ביאליק, גבעת ח'ן.

○ [רחובות](#): אפשר לבדוק - אם ביישוב שבו אנו מתגוררים מצוי רחוב על שמו,

לדוגמה רחוב ביאליק או שדרות ח'ן.

○ [מבנים ומוסדות](#): אפשר לבדוק - אם קיימים מבנים ומוסדות הקרויים על שמו,

כגון: בתי-ספר, ספריות ביישוב וכד'.

✓ [בית ביאליק](#) - 'בית ביאליק' הוא ביתו של המשורר הלאומי חיים נחמן ביאליק.

הבית ממוקם ברחוב ביאליק מספר 22, בתל אביב, בסמוך לבית העירייה הישן.

לביאליק היה קשר מיוחד לעיר תל אביב, על כן קבע בה את ביתו, שבנייתו

הסתיימה בשנת 1926.

○ [בולים](#): כדאי להתבונן בבול על שם '[חיים נחמן ביאליק](#)' ולהבחין בדמותו

ובחתימתו. ניתן להזמין את הילדים ליצור בולים הקשורים לדמותו, או הקשורים

לשירים ולסיפורים שכתב.

○ [סרטונים](#): כדאי לצפות בסרטונים באתר [הטלוויזיה החינוכית](#).

ג. ליון קיפניס

מאז שידע הילד ללכת להחזיק ציפורן לא חדל לצייר ולכתוב: הוא כתב שירים, סיפורים ומחזות, אייר אותם, תחילה פרסם אותם בחוברות שהצטיק באו ידיו, ואחר כך שלח את יצירותיו לציתונים ולכתבי עת לילדים.

למה נאמר על ליון קיפניס, 'מלך הילדים' - סיפורו של ליון קיפניס.

לגנות

ליון קיפניס נולד ב-ט"ו באב 1894 באוקראינה. הוא למד ב'חדרים' וב'תלמוד-תורה' אצל מלמדים קפדנים ש'הרביצו' את תורתם. בגיל 13 שלח אותו אביו להיות מורה בכפר הסביבה. בעקבות קריאה בעיתון הילדים 'החיים והטבע' החל לכתוב סיפורים, שירים, מחזות, חידות ופתגמים. הוא העתיק אותם בכתב מסולסל על דפי נייר גדולים ועיטר אותם במתכונת אותם גליונות.

פרסומו הראשון היה בעיתון הילדים 'הפרחים', שם ראו אור ציורי-הנוי והחידות המצוירות שלו (רבוסים), ובשנת 1911 הודפס שם גם שירו הראשון 'הילד החולה'. בשנת 1913 עלה לארץ ישראל ומיד התקבל כתלמיד בבית-הספר לאמנות 'בצלאל'. באותה שנה פרצה 'מלחמת השפות' בבתי-הספר של חברת 'עזרה', הוקם סמינר עברי לגנות, ונוסד גן-ילדים עברי בהנהלתה של הגנות הגב' חסיה פיינסוד-סוקניק. קיפניס כתב אז את השיר הראשון לגן-הילדים 'חנוכייה, חנוכייה, ספרי נא לי מעשיה!'

בהמשך דרכו בארץ ישראל התמנה ל'ממציא החומר הספרותי לגן-הילדים בארץ'. במשך שנתיים הוציא 40 'גליונות לגנות' - חומר ראשוני לגן. הוא כתב, הדפיס, הפיץ וגם לימד את הגנות שיר ומשחק. באותן שנים ערך עם חברות התאחדות הגנות את העיתון הראשון לחינוך לפעוטות בגן-הילדים ובבית 'גנו'.

מאז התמיד בספרות הילדים. רוב דבריו התפרסמו ב'דבר לילדים' מראשית הופעתו. סיפוריו מושכים את לב הילדים למן הגיל הרך ביותר. לשיריו התחברו לחנים על-ידי טובי המוזיקאים בארץ, ונקלטו בגן-הילדים (מתוך: [אנציקלופדיה לראשית ההתיישבות, תדהר](#)).

תנו לאצבעות ללכת

- עוד על ליון קיפניס באתרי אינטרנט נבחרים
- [הגדת יום העצמאות הגנוזה](#) של ליון קיפניס
- [אתר זמרשת](#)
- מגוון סרטונים בדף ליון קיפניס [ביוטיוב](#)

פעילויות אפשריות בגן

מי אתה לוי קיפניס?

פעילויות להכרת דמותו של לוי קיפניס.

טיול בתוך תמונה

כדאי לעודד את הילדים לחפש במקורות מידע מגוונים את דיוקנו המצולם או המצויר של לוי קיפניס, ולהזמין אותם להתבונן בו על מנת להכיר את מראהו. אפשר לערוך 'ריאיון' עם לוי קיפניס, ולקבל השראה לשאלות באמצעות צפייה [בסרטון המכיל ריאיון עם לוי קיפניס](#) על שירו הראשון בישראל, וכן [מריאיון שהעניק לכתב העת 'גנזים'](#) ומופיע באתר דף-דף.
 • קריאת קטעי מידע הקשורים לדמותו ולסיפור חייו, תוך שימת דגש על העובדה, שלוי קיפניס חיבר שירים לילדי הגן. לדוגמה: 'שעון בן חיל' מאת שלמה טנאי (בתוך: **גם גדולים היו קטנים**). שלמה טנאי מספר את הסיפור שברקע כתיבת שיר הילדים המפורסם.

שירים

קריאה ושירה של שירים שכתב לוי קיפניס על-פי ציר השנה:

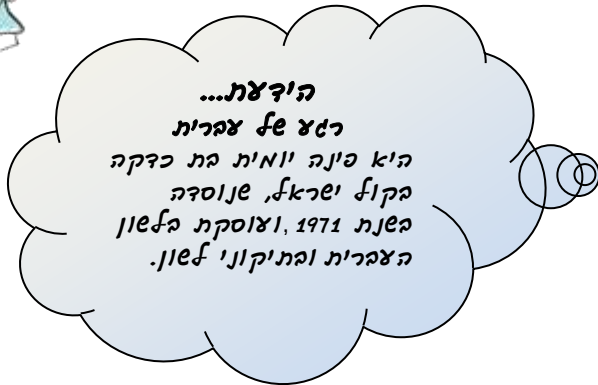
- בראש השנה: 'שנה טובה' – לחן מאת נ' נרדי
- בחנוכה: 'שימו שמן' – לחן מאת י' ז'טומירסקי
- בט"ו בשבט: 'עת לטעת' – לחן מאת מ' רבינא
- בפורים: 'אני פורים' – לחן מאת נ' נרדי
- בפסח: 'חד-גדיא' – לחן מאת י' גורוכוב
- בל"ג בעומר: 'איש היה בישראל' – לחן מ' זעירא
- בשבועות: 'סלינו על כתפינו' – לחן מאת י' גורוכוב

עוד על שיריו של לוי קיפניס בחוברת ["זמר לך לגיל הרך – שירי חגים"](#)

סיפורים

קריאת סיפורים שכתב לוי קיפניס - רצוי להדגיש את העובדה, כי לוי קיפניס הרבה להעניק ביצירותיו מסרים הנוגעים לעזרה לזולת ולהתנדבות למען האחר:

- אליעזר והגזר - שיתוף פעולה של כמה אנשים בהוצאת גזר ענק מהאדמה.
- נרקיס מלך הביצה - על הנרקיס שהיה היחיד שהסכים להשאיל את עצמו כדי לרפא את מלך הצפרדעים, ועל כך קיבל את כתרו.
- המטרייה הגדולה של אבא - שיתוף פעולה בין הילדים ביום גשום של חורף.
- אגוז של זהב - סיפור על שני ילדים ואגוז מופלא לפסח.
- שלושת הפרפרים - על חברות בין שלושה פרפרים.

ד. האקדמיה ללשון עברית

לגנות

בראשית שנות העשרים קם 'גדוד מגני העברית', ששם לו למטרה להיאבק למען השימוש בשפה העברית בכל מקום ובכל הזדמנות. העולים דיברו בשפות שונות, והיה חשש שהעברית תידחה מפני שפות שונות אחרות. חברי ה'גדוד' היו קנאים מאוד למשימתם, והפריעו למי שדיברו בלשון זרה ופרסמו כרוזים התובעים להשתמש בעברית.

לאחר מלחמת העולם הראשונה וכיבוש הארץ על-ידי הבריטים, החל ועד הלשון, שנקרא אז 'מדרש הלשון', לשאת ולתת עם הכובשים, כדי להעניק לעברית מעמד של שפה רשמית במקומות שבהם חיים יהודים. בשנת 1953 קיבלה ה'אקדמיה ללשון עברית' מעמד חוקי. החוק הקנה לה זכות חקיקה בענייני לשון, בדומה לזכות הכנסת לחוקק חוקים. תפקידה של האקדמיה הם לשמור על כללי התחביר, הדקדוק, אוצר המילים והצירופים של השפה, שיהיו קבועים ומוסכמים על הכול, ולהציע מילים עבריות חדשות בהתאם להתפתחות המדע והטכנולוגיה.

תנו לאצבעות ללכת

עוד על האקדמיה באתר האינטרנט:

o האתר הרשמי של [האקדמיה ללשון העברית](#).

פעילויות אפשריות בגן

❧ **חידושי לשון מאז ועד היום** – כדאי לערוך שיח עם הילדים בנושא חידושים והמצאות של מילים. אפשר לשאול את הילדים מי מחדש מילים בימינו? רצוי להסביר לילדים, שקיים גוף שבו שותפים אנשים רבים, האחראים על חידושים ועל המצאות בשפה העברית – האקדמיה ללשון העברית.

❧ **חידושי לשון** - הכרת חידושי לשון של האקדמיה שהתקבלו בציבור, וכן כאלה שלא נתקבלו. חידושים נוספים אפשר למצוא [באתר האקדמיה ללשון העברית](#).

חידושים שהתקבלו	חידושים שלא התקבלו
מרקע	נמנמת (פיג'מה)
משיבון	מדגש (מרקר)
מצקת	מצבע (טוש, לורד)
מפה	מחיקון (טיפקס)

אפשר לשאול את הילדים אם הם מכירים את המילים, את הפירוש שלהן, ומדוע לדעתם לא התקבלו החידושים הללו, ועוד.

רגע של עברית - ניתן לספר כיצד נוצרו מילים שונות בשפה העברית כגון: נְכָכָל = רכבת + כבל, תפוז = תפוח + זהב, ולעודד את הילדים לחקור יחד עם המשפחה את סיפור היווצרותן של מילים נוספות בשפה העברית. רצוי להכין ספר ובו תיעוד של סיפור לידתן של המילים השונות.

מילון חזותי - המילון החזותי יצא לאור בשנת תרצ"ג (1933) בתל אביב בהוצאת גדוד מגני השפה והארגון להשלטת השפה העברית. המילון כולל מונחים שקבע ועד הלשון העברית בתחום המטבח.

מילון מונחי המטבח הוא השני בסדרת מילוני הכיס שראו אור בשנות השלושים של המאה העשרים, כחלק ממאמציהם המשותפים של גדוד מגני השפה והארגון להשלטת העברית לבסס את מעמדה של השפה העברית כשפת היישוב היהודי בארץ ישראל. בגן-הילדים אפשר:

- להתבונן באיורי המילון ולזהות את כלי המטבח המופיעים בו.
- לערוך דיון: באילו כלים משתמשים היום? באילו השתמשו בעבר?
- לנהל דיון ביחס לשמות שהתקבלו בשפה העברית (סיר, תרוד) ולאלו שלא התקבלו ('מְמֻלָּחָה'), ולהציג בו את השאלה מדוע, לדעתם, לא התקבלו שמות אלה. ניתן לבקש מהילדים להמציא שמות חדשים במקום אלו שלא התקבלו (בית-רוטב) ולשלוח את הצעותיהם לאקדמיה ללשון העברית.
- מומלץ, שהעיסוק במילון החזותי יצטרף לפעילויות הקשורות ל'מילון הגן' המוצעות בפרק הבא: 'מילים, מילים'.

מילים, מילים

לגנות

מילה היא אבן בניין יסודית בשפה, המבטאת תכנים שונים, ומתאפיינת בכך שהיא בעלת משמעות ייחודית וביטוי פונטי בשפה מדוברת (או מרחבי בשפת סימנים). לשפות בעלות מערכת כתב יש למילים גם ייצוג גרפי בכתובה.

פעילויות אפשריות בגן

נא להכיר זה אני... - העיסוק בשמות חשוב,

והוא אמצעי ראשוני לטיפול הזהות העצמית של הילדים וההבנה, שהשם מייצג את האדם וכי הוא בעל משמעות. בגן אפשר:

○ מי אני ומה שמי - לערוך תחקיר על מקור שמות הילדים בגן. מה פירוש שמם? מי בחר אותו? ניתן להזמין את הילדים לערוך ריאיון עם ההורים הנוגע לבחירת השם או שמות חיבה וכד', לעיין בספרות מתאימה, ולספר לילדי הגן על ממצאי התחקיר שלהם.

○ השם אינו רק מילה - לחלק את שמות ילדי הגן והצוות לקטגוריות: עצים, בעלי חיים,

מקומות, שמות מהמקרא ועוד. את החלוקה כדאי להציג על לוח בגן.

○ עוד סיפור ושיר - לקרוא יצירות ספרותיות בנושא שמות. לפניכם רשימה נבחרת ולא ממצה:

- ✓ 'אילו קראו לי' מאת דתיה בן דור
- ✓ 'למה קוראים לה גמבה?' מאת אמירה בוקק
- ✓ 'תגידי איך קוראים לך' מאת נירה הראל
- ✓ 'קוראים לי יויו' מאת דתיה בן דור
- ✓ 'נא להכיר' מאת חגית בנזימן

○ ניבים וביטויים - להכיר ניבים וביטויים שבהם נכללת המילה 'שם' כגון:

- ✓ "שמו הולך לפניו" - הוא מפורסם ונודע לתהילה
- ✓ "יצא שמו למרחוק" - נתפרסם ברחבי תבל

הידעת...

אילנית, אילנית... הן אילנית מתוק השיר שאותו חיבור ירון לאנדון: יבן יהודה, המספר על דמותו של אילינר בן יהודה.
אילנית, אילנית, אילנית... היו אילנותיו של המלך, נסיך דנמרק (גיבורו של שייקספיר) כשהתכוון שהאנשים בסביבתו מרבים לדבר אק אינט צושים.

- ✓ "שם דבר" - שם שזכה לפרסום רב
- ✓ "כשמו כן הוא" - שמו הולם את טבעו

רצו של עברית... שם

"כינוי מיוחד שניתן לאדם או לאקו, או לעצם חיים או לדומם כדי להקדיףו מאחרי" (מתוך: מילון אבן עזר).

בספר בראשית פרק א: ה נמצא: "ויקרא אלהים לאור יום ולחושך קרא לילה". בפרק ב: כ נאמר: "ויקרא האדם שמות לכל בהמה ולצוף השמים ולכל חית השדה". ובפרק ג: כ נאמר: "ויקרא האדם שם אתו חוה כי הייתה אדם כל חי".

- האם יש מכנה משותף לשמות הגנים ביישוב שבו ממוקם הגן? (שמות של הרים, פרחים, ספרי ילדים ועוד).

○ הרחוב שבו אני גר - ניתן לבדוק מהו שם הרחוב שבו ממוקם הגן, מהו מקור השם ומדוע ניתן לו. אפשר להזמין את הילדים לערוך תחקיר סביב שם הרחוב שבו הם גרים, ולגלות אם ישנם שמות שניתנו על שם אישים, בעלי חיים, בעלי מלאכה, שמות תנ"כיים ועוד.

○ היישוב שלי - אפשר לבדוק את שמו של היישוב שבו ממוקם הגן: מהו מקור השם ומדוע ניתן לו. במהלך השנה ניתן לציין שמות של יישובים נוספים: יישובים שבהם ביקרו הילדים, יישובים שבהם גרים בני משפחתם ועוד.

○ ישראל שלי - אפשר להזמין את הילדים לחקור מהו מקור שמה של מדינתנו - ישראל.

○ מילת השבוע בגן - בכל שבוע תיבחר מילה בעלת הקשר לעונה, לחג, לאירוע ועוד. אפשר להזמין את הילדים לברר את משמעות המילה, לקרוא סיפור

רצו של עברית... ישראל

מה של ארץ ישראל בתורה הוא 'ארץ כנען', כינויים נוספים בתורה הם 'ארץ זבת חלב ודבש', 'ארץ העברית', ולצד זאת מכונה היא 'הארץ'. בספר שמות ובספר מלכים מופיע הצירוף 'ארץ ישראל'.

ושיר הקשורים למילה, לפרסם את המילה בקרב משפחות הגן והקהילה ועוד. כדאי להזמין את הילדים ומשפחותיהם להציע מילים חדשות. מיזם זה נוצר בהשראת האקדמיה ללשון

עברית, שיזמה את: 'מילת השבוע'. עיסוק שבועי במשמעות מילים בהתאם ללוח השנה העברית כגון: 'מה בין ראש השנה לראש הממשלה?' 'מילים תחת סכך אחד', ועוד.

מילת היום בגן - תכנית 'מילת היום בגן' פותחה על-ידי האגף לחינוך קדם-יסודי בשיתוף עם ערוץ הופ! ומיזם 'רחוב סומסום'. התכנית היא הרחבה של 'מילת היום ברחוב סומסום', אשר פותחה על-ידי ערוץ הופ! ועמותת Sesame Workshop. התכנית מזמנת עיסוק במילים המתחברות לעולם הילדים, וכוללת קטעים שונים שעוסקים באותה מילה מזוויות שונות. מטרתה לזמן חוויה ושיח בתכנים המתקשרים למילים הנבחרות מזוויות ראייה שונות.

פתגמים, ניבים ופסוקים - השפה העברית עשירה בפתגמים ובאמרות, שבהם מופיעות מילים העוסקות בשפה, בלשון ובדיבור. אפשר:

- לשלב ניבים או פתגמים בשיח היום-יומי.
- להציג את המקור לביטוי.
- לחשוף את הילדים לסיפורים שעשויים לחזק את השימוש בניבים.
- לתאר פתגמים וביטויים באיורי ילדים.
- לבקש מההורים ומבני המשפחה לאסוף פתגמים וביטויים באמצעות 'מחברת מטיילת'- מחברת ניבים וביטויים, ש'תטייל' במהלך השנה בין משפחות הילדים. כל משפחה תוסיף פתגם, ניב או ביטוי, תאייר אותו ותכתוב את משמעותו. רשימה חלקית של ניבים, פסוקים, ביטויים ופתגמים העוסקים בשפה:

✓ לשון חכמים, תיטיב דעת: מקור: "לשון חכמים תיטיב דעת; ופי כסילים יביע איולת" (משלי, טו: ב). פירוש: כאשר החכמים אומרים את דעתם, הלשון שלהם מייפה ומשפרת את השיח.

✓ אין כוחו אלא בפיו: מקור: "ויאמר מואב אל זקני מדין (במדבר, כב: ד) - מה טיבם של זקני מדין כאן? מכיוון שהיו רואים את ישראל נוצחים שלא כדרך כל הארץ אמרו: מנהיג שלהם נתגדל, נדע מה הם מידותיו. אמרו זקני מדין: אין כוחו אלא בפיו. אמרו להם: אף אנו נבוא כנגדם באדם שכוחו בפיו" (במדבר רבה, כ: ד). פירוש: ביכולתו לדבר ולהבטיח, אך לא לעשות ולקיים.

ראש של עברית

ניב: צירוף מילים שמקבל משמעות חדשה, השונה מזאת שנולדה כל אחת מהמילים המרכיבות אותו.
פתגם: משפט קצר ומאצה המביע תוכן רב-משמעות, חוכמת חיים או מוסר השכל.
אמרת כנף: ביטוי שנזן, משפט מפתח או אמרה שנאמרו בהקשר כלשהו, נותרו בליכרון ונזהרים לטוב. בדרך כלל יש בהם מוסר השכל.
פסוק: משפט המופיע בתנ"ך, במשנה או בתלמוד, והוא בעצם משמעות דומה בחיולו היום.

✓ מן השפה ולחץ: מקור: "אין תורתו של דואג אלא מן השפה ולחץ" (סנהדרין,

קו). פירוש: דברים לא כנים. דבריו יוצאים מהפה אך לא מן הלב, כלומר, פיו וליבו אינם שווים.

✓ פה מפיק מרגליות: מקור: "פה שהפיק מרגליות ילחך עפר" (קידושין, לט: ב;

חולין, קמב: א). פירוש: מדבר דברים יפים, דברי טעם וחוכמה.

✓ דבר אל העצים והאבנים: מקור 1: "וידבר על העצים, מן הארץ אשר בלבנון ועד

האזוב אשר יוצא בקיר" (מלכים א', ה: יג). מקור 2: "שפך חמתו על עצים ואבנים"

(איכה רבה, ד). פירוש: אין אוזן קשבת לדברים.

☞ מה במילון? ניתן להביא מילונים שונים לספריית הגן (מילון לילדים, מילון למבוגרים,

מילון מקצועי וכד') ולעודד את הילדים לעיין ולהשתמש בהם:

○ לחקור ולהכיר את המילון כמקור להסבר מילים שאינן מוכרות לילדים, את

מאפייניו ואת אופן השימוש בו.

○ לערוך השוואה בין מילון

לספר קריאה, ולגלות את השוני

והדמיון ביניהם.

○ לשוחח עם הילדים על

התמצאות במילון, ולחפש בו

מילים שונות לדוגמה: שמות

הילדים, שם הגן ועוד.

☞ מילון הגן - לבנות 'מילון גן',

שיכלול מילים ומושגים הרלוונטיים

לחיי הגן:

○ רצוי להחליט על מבנה

מילון הגן: מיון המילים לפי אותיות הא"ב, לפי נושאים ועוד.

○ רצוי להתחיל את בניית המילון מתוצאות התחקיר על שמות הילדים: לבקש

מהילדים לכתוב את שמם בלוחית תמונות פספורט או דיוקן עצמי. בהמשך, לכתוב את

משמעות השם: אם השם לקוח מן התנ"ך - לצרף את הפסוק המתאים, אם שם של

פרח - לצרף ציור או תמונה של הפרח, אם שם של אירוע - לתאר את האירוע ועוד.

אפשר להרחיב את המילון עם שמות בני המשפחה, וכן עם מילים בלתי מוכרות, שבהן

נתקלים הילדים בעת האזנה לשירים ולסיפורים או בשיח היום-יומי.

רצף עברית... מילון

מילה שאותה המציא בן יהודה בשנת תר"ט

(1880). ב'מאיד משנה', מדור בעיתון

'המאיד', בי"ז טבת תר"ט כותב בן יהודה:

"בין אספסוף מילות הזרות, האסופים

והשתוקים, אשר זכרנו סופרי דור הצער,

ומצאת גם המילה: ספר המאיד... לפי

המדקדקים החדשים, לזכור שם מופשט מן

הט כמו שבת מן שבת, רצון מן רצון...

וכן להקטין הדבר כמו אישון, המ'נון

וכדומה. על-פי הכסף הזה נוכח לזכור

מהמילה 'מילה' מילה חדשה: מילון..."

לקוח מתוך: 'עתמול' מאת ראובן סיוון

- ניתן להכין מדור במילון שבו ירשמו הילדים מילים שהם המציאו - מילים שנולדו כתוצאה משימוש גמיש בחוקי השפה, ומילים שנולדו כתוצאה מפעילות המזמינה את הילדים להיות 'אליעזר בן יהודה'.

אפשר לומר... ללא מילים בהשראת השיר 'אילו לא היו מילים' מאת מירי צללזון. אפשר לערוך דיון עם הילדים: 'מה היה קורה אילו לא היו מילים בכלל?'. כדאי לשחק משחק פנטומימה שבהם יציגו הילדים מילים ומשפטים שונים. רצוי להתחיל עם מילים, לדוגמה: ספר, כדור, בוקר, ולעבור למשפטים, כגון: אני צמאה, אני אוהבת אותך.

- אפשר לשחק משחקים ומשחקים - זימון מגוון תבניות משחק מוכרות המאפשרות לעסוק בשפה:
 - בינגו או לוטו - הסימנים שיופיעו בלוחות המשחק יצינו פריטים מתוך נושאים הקשורים לשפה העברית כגון: יצירות של סופר, מצבים בסיפור, קבוצה מוכללת של מילים, מילים מתחרזות, מילים נרדפות.
 - משחק מסלול - כרטיסיות המטלה של המשחק קשורות לשפה. לדוגמה: חידות, מילים מתחרזות ועוד.

אפשר המילים של הגן - יצירת 'ספר המילים' של הגן בהשראת השיר 'ככה זה בעברית' מאת דתיה בן דור: מה דוקר? מה ירוק? ומה חם? ובהשראת השיר 'מילים של טעם' מאת דתיה בן דור: תגיד מילה אדומה, מילה שטותית. אפשר לבחור נושאים כגון: מילים שמחות, מילים טובות, מילים כועסות, ותחת הכותרות ליצור רשימות מילים שיצטרפו ל'ספר המילים' של הגן.

- אפשר לומר אותו דבר בכל מיני מילים - מגוון פעילויות בנושא מילים נרדפות בהשראת השיר 'אפשר לומר אותו דבר בכל מיני מילים' מאת לאה נאור. אפשר לקרוא את השיר, לזהות את המילים הנרדפות המופיעות בו ולהוסיפן ל'מילון הגן'. רצוי ללמוד מילים נרדפות נוספות, לערוך חידונים בנושא מילים נרדפות ועוד. אפשר גם לצפות בסרטון השיר מתוך התכנית '[רגע עם דודלי](#)'.

המילה הכי... משפחתית - אפשר לעודד את משפחות הילדים לבחור את המילה המשפחתית ביותר עבורם. במהלך השנה תציג כל משפחה את המילה הכי... משפחתית, תספר עליה ותפרסם אותה בקרב המשפחות בגן. את המילים כדאי להוסיף ל'ספר המילים של הגן'. השראה אפשר לקבל מהסרטון- '[המילה הכי](#)' המופיע ביוטיוב.

❧ **אוספים בולים** - בהשראת סדרות בולים שהונפקו על-פי נושאים שונים, ניתן ליצור סדרת בולים על-פי צירופי מילים. המילה שתיבחר תהיה קשורה להווי ולתכני הגן, לדוגמה: בראש השנה, יצירת סדרת בולים ובה צירופי מילים עם המילה 'ראש': ראש אחד, ראש העץ, ראש הגבעה, ראש העיר, ראש הממשלה. בפורים, יצירת סדרת בולים עם המילה 'צחוק': צחוק פרוע, בת צחוק, מתגלגל מצחוק, גז צחוק ועוד. את סדרת הבולים רצוי להציג על לוח בגן. ביום הלשון העברית - ניתן לערוך חידון שנושאו צירופי מילים.

❧ **אמצו מילה** - מיזם 'אמץ מילה' בהשראת 'אמץ מילה' של האקדמיה ללשון העברית. במלאת מאה שנים לפרסום רשימת המונחים הראשונה של ועד הלשון הוציאה האקדמיה מילון כיס ובו מאה מילים בעברית. רבות מן המילים הללו מוכרות, אך אחדות מהן עדיין לא הפכו לנחלת הכלל. פעילויות אפשריות בגן:

- הכנת מילון כיס ובו תירשמנה כל המילים ה'מאומצות' שנבחרו (אפיפית = ופל, אימונית = טרנינג).
- הזמנת משפחות הילדים בגן 'לאמץ' מילה מתוך המילון: להכיר אותה, להשתמש בה, לספר לחברים בגן על המילה ולהפוך אותה לחלק מאוצר המילים שלהן.
- ביום הלשון העברית - כדאי להזמין את הקהילה ל'יום אימוץ', שבו כל משפחה (או קבוצת משפחות) תכין דוכן או כרזה לפרסום המילה שאימצה - תסביר אותה, תאייר את המילה ותדגים את השימוש בה.

יום הילון העברית כגשר לחיים בישראל

לגנות

טיפול יכולת שפתית בקרב ילדי הגן היא מהמטרות המרכזיות של תכנית הלימודים מאז הקמת גן-הילדים העברי הראשון, בסוף המאה ה-19 בראשון לציון. בתקופת כינון המדינה בולטת חיוניות משימה זו בסיוע לקליטת גלי העלייה השונים. פעמים רבות הקדימו הילדים את הוריהם ברכישת השפה העברית, ואף ניתן לומר, שבמדינת ישראל היו אלה לעיתים הילדים שלימדו את הוריהם את 'שפת אם'. השפה העברית הייתה והנה גורם מלכד בין אוכלוסיות שונות בארץ ובתפוצות. רכישתה חשובה לבניית זהות וליצירת תחושת שייכות לחברה בקרב הילדים ובני משפחותיהם, ליצירת בסיס איתן לבניית ערכים תרבותיים-חברתיים בגן ולהעברת ערכי מורשת. גם היום חשוב מאוד להתייחס להתמודדותם של העולים בארץ עם השפה העברית המדוברת והכתובה, עם הקשיים השפתיים שבהם הם נתקלים ועם ההצלחות הכרוכות בלמידת שפה חדשה. חשוב להדגיש את ההזדמנויות הגלומות בקליטת עלייה: היכרות עם תרבות, עושר לשוני ועוד.

פעילויות אפשריות בגן

❧ **סיפורי עולים** - אפשר להזמין בני משפחה או אחד מצוות הגן לספר סיפורי עלייה עם דגש על האופן שבו רכשו את השפה. רצוי לבקש מהם להביא תמונות מילדותם, תעודות שונות (מבית-הספר, תעודת עולה וכד'), ספרי זיכרונות, מחברות ועוד. כדאי להזמין את הילדים להיות שותפים בשיח: לשאול שאלות ולגלות התעניינות.

❧ **אצלנו בחצר** - בהשראת השיר 'אורחים לקיץ'

מאת נעמי שמר, אפשר:

- להאזין לשיר, לגלות את השפות השונות המופיעות בו, וללמוד כיצד אומרים שלום בשפות אלה.
- להזמין ילדים שעברית אינה שפת אימם ללמד את ילדי הגן מילים בשפת האם שלהם.
- לכתוב את המילים, להוסיף איור מתאים ולצרפן ל'מילון הגן'.

הידעת...

"אצלנו בחצר" הוא משפט

משירי המפורסם 'אורחים

לקיץ' של נעמי שמר. השיר

נכתב בשנת 1979, שנה נחתם

הסכם השלום בין ישראל

למצרים. השיר מבטא את

הכנייה לשלום, לפתיחת

עצרי הארץ לילדי הצולא.

חפץ מספר - חפצים הם חלק ממורשת וממסורת. התבוננות בחפצים שונים או באותו

חפץ שבבעלות משפחות שונות יכולה לפתוח שיח על המורשת המשפחתית. בגן אפשר:

- להקים תערוכה של החפצים (חנוכיות, בגדים, תמונות), רצוי לכתוב את שם המשפחה שממנה הגיע החפץ ומהי משמעותו עבורם.
- לבקש מהילד ומבני משפחתו לספר את סיפור החפץ לילדי הגן, ואת הילדים לעודד לשאול שאלות ולהתעניין.
- לגלות את המוטיבים המעטרים את החפץ ואת ייחודיותו.

ספרים וסיפורים

- אפשר להציג בספריית הגן ספרים בשפות שונות: להזמין את הילדים לדפדף ולעיין בהם, להבחין בשוני בין הספרים (צורת האותיות, כיוון הכתיבה ועוד) ובדמיון ביניהם (שם, כריכה, מאייר, סופר ועוד).
 - כדאי להפגיש את הילדים עם ספר מוכר אשר נכתב בשפות שונות, ולערוך השוואה בין הספרים מבחינת האיורים, הגופנים, העיצוב ועוד.
 - ניתן לקרוא סיפורים על עולים חדשים, ולשוחח על התחושות, ההצלחות והקשיים הבאים לידי ביטוי בהם:
- ✓ 'מה שמי ומי אני' מאת נעמי שמואל - מגוון פעילויות לספר ניתן למצוא באתר [ספריית הפיג'מה](#).
- ✓ 'הנעליים של אדון מינאסה' מאת רונית חכם - מגוון פעילויות לספר ניתן למצוא באתר [ספריית הפיג'מה](#).

שירים - אפשר לקרוא שירים העוסקים ברכישת השפה העברית, וללמוד מהם על

למידת מילים חדשות:

- 'מילים של פעם' מאת חגית בנזימן
- 'שפת הילדים' מאת לאה גולדברג
- 'עברית של סבא' מאת שלומית כהן אסיף

העברית בסיפור ובשיר

"הספר הוא החבר הנציט ביותר. את תרצה - יפחחוק פתאום, את תרצה - ישמחוק מוצדק. הוא רצ נאמן וחבר מוצדק; אין מורה הודע יותר מאנו. הוא ידיד בקדירות, חבר בקלות, נר בחושק. הוא יוציא לך ולא יבקש ממך תוצלת, הוא נותן ואינו לוקח".

ר' משה אבן-עזרא

שירה

קריאת שירה בפני הילדים תחשוף אותם לתכונותיה האסתטיות של השפה בנוסף למשמעות המילולית: שפה ציורית (דימויים, מטפורות וכד'), חריזה, מצלול לסוגיו, מילים במשלב גבוה של השפה ועוד. שירים מושרים בגן מדי יום ובמהלך כל השנה, קריאה ושירה של שירים שנכתבו על השפה העברית תעשיר את השיח בנושא.

פעילויות אפשריות בגן

- קריאה חוזרת והאזנה חווייתית לשירה, שהנושא המרכזי בה הוא השפה העברית.
- חזרה על השיר בדרכים שונות: דקלום, שירה, האזנה, חלק מהגן מדקלם והחלק האחר חוזר כהד, בליווי תנועות ועוד.
- שיח על השיר וגילוי - מה הוא מספר על השפה העברית?
- שיר הוא לא רק מילים - יצירה בעקבות השיר, פעילויות ומשחקי מילים הקשורים לשיר.
- איסוף השירים ל"אוגדן שירי השפה העברית" - שירים מלווים בתמונות או באיורי הילדים, שיאפשרו להם לזהות את השיר.
- איתור מילים חדשות בשיר, פירושן באמצעות מילון והוספתן ל"מילון הגן".

רשימת שירים נבחרת ולא ממצה בנושא השפה העברית:

שירים על שירים

- 'איך שיר נולד' מאת יהונתן גפן
- 'איפה גר השיר?' מאת שלומית כהן אסיף
- 'מה זה שיר?' מאת דוד קור (עברית: לאה נאור)
- 'כל השירים שלי יצאו לחופש' מאת לאה נאור

רצא של עברית... ספר

המילה 'ספר' הופיעה במקרא במשמעות מכתב, או איזרת, שיערו אותם בעיקר על-ידי רבים, שיצאו למסע רכובים, לרוב, על סוסים. כך אנו קוראים במילה (אסתר, א: כב) "וישלח ספרים אל כל מדינות המלך". השורש של ספר בעברית הוא ס-פ-ר ומשמעו: לנסוע. לשורש זה משמעות נוספת: לשער, לשלוח. המילה 'ספר' הלשון האנאלית, שהיא Book, נקראה כך, כי את עלי הספר או את דפיו הפיקו בראשונה מצל בוק, הקרוי בעברית תאור.

הציטוט לקוח מתוך ספרו של ד"ר מוטי רוזן, לקסיקון מקורות המילים בעברית, ערך 'ספר', עמוד 527. רכס-פרויקטים חינוכיים, אבן יהודה, 2011.

שירים על השפה העברית

- 'ככה זה בעברית' מאת דתיה בן דור
- 'עברית של סבא' מאת שלומית כהן אסיף

שירים על מילים בשפה העברית

- 'אפשר לומר אותו דבר בכל מיני מילים' מאת לאה נאור
- 'מילים של פעם' מאת חגית בנזימן
- 'אל' מאת מרים ילן שטקליס
- שירים מתוך החוברת 'לו היית בן-יהודה...?' מאת מירי צללזון

- ✓ חוכמת הלשון של האדם הראשון
- ✓ איך כולם יוצרים מילים?
- ✓ בן יהודה ממציא מילים
- ✓ איך ממציאים שמות למחלות?
- ✓ איך מילים 'צומחות' בתוך הגינה?
- ✓ איך מחברים מילה משתי מילים?
- ✓ איך יוצרים מילים מתארות?
- ✓ איך יוצרים מילים מצלילים?
- ✓ איך יוצרים מילים 'בנות זוג'?
- ✓ איך יוצרים 'זוגיים'?

ספרות ילדים

קריאת ספרים בגיל הרך מזמינה את הילדים לפתח העדפה לקריאה כמקור הנאה. טיפוח אהבת הקריאה היא מטרה חשובה, בין היתר, משום שקריאת ספרים היא אבן יסוד להעשרת השפה. ספרים וסיפורים רבים בנושא השפה ומעודדים חשיבה על השפה ולשיח בנושא.

פעילויות אפשריות בגן

- קריאת סיפורים והאזנה חווייתית להם.
- פעילויות מגוונות בקבוצות קטנות שבהן נקרא סיפורים בקריאה חוזרת, ונערוך שיח על העלילה ועל המסרים.

- **אני קורא!** - כדאי לעודד את הילדים 'לקרוא' ספרים בפני ילדי הגן, כדאי להקליטם או לצלמם בעת הקריאה.
- **מועדון קריאה** - רצוי להזמין הורים או בני משפחה אחרים לקרוא בגן-הילדים.
- **ספריית תצוגה** - אפשר ליצור תצוגת ספרים בנושא השפה העברית, ולעודד את המשפחות להיות שותפות בבנייתה, ובקריאת סיפורים ושירים.
- **מציגים סיפורים** - כדאי להקים תיאטרון בובות או תיאטרון אצבעות, להזמין את הילדים להתחפש לדמויות מהספרים ולעודדם להציג בפני חבריהם.
- **אותי זה מצחיק!** - כדאי לזמן לילדים סוגות שונות של ספרי ילדים כגון: מתח, ביוגרפיות, ספרים דמיוניים ומציאותיים, וכמובן – ספרים הומוריסטיים. בספרים עם הומור ניתן לדפדף בדפי הספר ולגלות מצבים מצחיקים, איורים של ילדים או של אנשים צוחקים ולשאול את הילדים מה לדעתם אומרות הדמויות בסיפור, מה מצחיק אותם, ולבקשם להמציא דיאלוג מצחיק, ועוד.
- **תכניות יזומות לעידוד קריאה** - האגף לחינוך קדם-יסודי מפעיל שתי תכניות מרכזיות לעידוד קריאה:
 - ✓ **מצעד הספרים** - 'מצעד הספרים', על שם מרים רות, הוא תכנית של משרד החינוך, שמזמנת לילדים בגן ולהוריהם מפגש חוויתי עם ספרים, עם סיפורים ועם פעילויות בעקבותיהם. המטרות המרכזיות של התכנית הן טיפוח האהבה לספר ולקריאה, ויצירת תרבות קריאה בגן, בבית ובקהילה. לקראת סוף השנה נערך יום בחירת 'הספר האהוב על ילדי הגן' במטרה לטפח העדפות וטעם אישי של הילדים בבחירת ספרים. פרטים נוספים על התכנית באתר [האגף לחינוך קדם יסודי](#).
 - ✓ **ספריית הפיג'מה** - תכנית 'ספריית הפיג'מה' שואפת להנחיל לילדים אהבה לקריאה ולעודד דיון בערכים יהודיים בחיק המשפחה ובגן הילדים. התכנית נוסדה על-ידי קרן הרולד גרינספון, והיא פועלת בגנים בשיתוף פעולה עם משרד החינוך. באמצעות גני-הילדים מעניקה התכנית מדי חודש לעשרות אלפי משפחות ספרי ילדים איכותיים בעלי זיקה לתרבות יהודית ולמורשת, ויוצרת מכנה משותף תרבותי רחב בין ילדים ומשפחות בישראל. פרטים נוספים על התכנית באתר [ספריית הפיג'מה](#).

רשימת סיפורים נבחרת ולא ממצה בנושא השפה העברית

סיפורים על מי שלומדים לדבר

- 'השפה המיוחדת של אורי' מאת דוד גרוסמן
- 'החתול ששכח לדבר חתולית' מאת תלמה אליגון רוז
- 'קנגורון לומד לדבר' מאת עודד בורלא
- 'לשונות קטנים' מאת מיריק שניר
- 'ילדה אחת אמרה' מאת מיריק שניר

סיפורים על אוהבי ספרים

- 'על מה הסיפור?' מאת מיריק שניר
- 'הכיסים של ענתי' מאת פיונה מק קיי
- 'אריה הספרייה' מאת מישל קונדסן
- 'ילדה לבדה' מאת אורה איל

לאוהבים לשחק בשפה העברית

- 'ספר השטוזים' מאת דתיה בן דור
- 'חידון בחרוזים' מאת רימונה די נור
- 'אפשר להשאיר הודעה' מאת נירה הראל

הידענות...

בשנת השפה העברית
(שנת תשצ"א) הוציא
לאור האגף לחינוך
קדם-יסודי את החוברת
'בואו נדבר על זה, עשייה
חינוכית בשפה העברית'.
קישור לחוברת:
[בואו נדבר על זה](#)

ביאו נדבר על זה

לגננת

השיחה היא היחידה המבנית הבסיסית בתחום התקשורת בתהליך רכישת השפה. בגיל הגן נהוג להבחין בין 'שיח שיחה' - הכולל שיח ספונטני, אשר נוצר באמצעות שיתוף פעולה בין שני משוחחים. שיח מסוג זה נפוץ מאוד מעצם היותו טבעי ומשמש את הילדים בחיי היום-יום (בעיקר בזמן הפעילות החופשית בגן). ישנו גם 'שיח אורייני' - המכיל סדרה של מבעים העוסקים באותו נושא ומאופיין ביסודות של תכנון. שיח מסוג זה יכול להופיע בשפה כתובה כמו גם בשפה הדבורה. בגן הילדים ניתן לשמוע 'שיח אורייני' בזמן מפגשים, שיחות יזומות ומתוכננות של הגננות ועוד.

טיפול השיח ותרבות הדיבור בגן הוא משימה חשובה, הניתנת למימוש באמצעות הדגשה והבלטה של התנהגויות מגוונות של הצוות החינוכי.

מתוך: 'סוגות בדיבור ובכתיבה' מאת נורית פלד

פעילויות אפשריות בגן

- ❧ **שיח מהספרים** - יצירות ספרותיות מזמנות את טיפוח השיח. בגן אפשר:
 - להזמין את הילדים להמליץ לחבריהם על סיפור או על שיר שקראו. רצוי לעודד אותם לעשות זאת בעל-פה או בכתב, ולהציג את המלצתם.
 - להזמין את הילדים לבחור גיבורה או גיבור ספרותיים, ולספר עליהם לילדי הגן. את ילדי הגן נעודד לשאול שאלות על הדמות, על האירועים בסיפור, ועוד.
 - לקרוא לילדים יצירות ספרותיות שבהן דיאלוגים בין הדמויות בסיפור, ולהזמין את הילדים להמחז את השיח בשיר או בסיפור.

רשימה חלקית של שירים וסיפורים המכילים דיאלוגים.

שירים:

- ✓ 'אילו הייתי עץ' מאת דתיה בן דור
- ✓ 'השועל והחסידה' מאת הלל
- ✓ 'שתי אחיות' מאת אנדה עמיר

✓	הקשה לילדים מתוך צניין אחיות, סקרנות ופליאה
✓	שימוש בשפה תקנית וצורה
✓	יצירת מצבים של שיחה מונחית
✓	בקבוצה קטנה של ילדים
✓	הרחבת דברי הילדים על-ידי בקשה להבהרה, הסבר והנמקה
✓	קישור דברי הילדים לאירועים אחרים דואמים, טקסטים ספרותיים, תנ"כיים וצוד.

סיפורים:

- ✓ 'אח חדש לגמרי' מאת דוד גרוסמן
- ✓ 'הלו, הלו אבא' מאת חנה הורן

☞ **במה חמה:** אפשר להזמין את הילדים והוריהם ל'במה חמה'. רצוי לקבוע זמן קבוע ל'במה החמה', ולהודיע מראש על הנושאים שיועלו לדיון. על הבמה הם יכולים להציג עמדה, דעה, המלצה, התלבטות או כל דבר אחר שעליו ירצו לשוחח. לדוגמה: המלצות על מופעים, הצגות או סרטים, דיון בבחירת פעילות אחר הצהריים לילדי הגן, התלבטות בבחירת חוג ועוד.

☞ **ש...שקט! מצלמים:** אפשר להקים בגן אולפן טלוויזיה שבו 'נצלם' תכנית טלוויזיה ובה מדורים שונים המאפשרים שיח. על מנת לעשות זאת כדאי:

- לערוך תחקיר - מהו אולפן טלוויזיה? מה דרוש לשם הקמתו? מהם האביזרים והפריטים הדרושים להקמת האולפן? מיהם בעלי התפקידים? מה עושים באולפן? ועוד.
- להחליט באיזו תכנית טלוויזיה אנו מעוניינים בגן, ואילו מדורים או פינות יוצגו בתכנית שלנו?

רשימה אפשרית של מדורים או פינות:

- ✓ **חדשות השבוע** - ילדים מכינים כתבות שטח הקשורות לגן ולקהילה: אילו אירועים חשובים היו? דמויות חדשות שהכירו, הצגות, פעילויות מעניינות וכל חוויה אחרת.
- ✓ **דיון השבוע** - ילדים בוחרים נושא הקשור לחיי הגן ובעל חשיבות עבורם, ועורכים דיון 'מומחים' בהנחיית מנחה.
- ✓ **חורים במילון** - ילדים מוצאים מילים שאינן קיימות בשפה העברית, מעלים לדיון בתכנית הטלוויזיה וממציאים מילה חדשה.
- ✓ **ריאיון השבוע** - ילדים עורכים ראיונות עם דמויות משמעותיות עבורם (ילדי גן, הורים, צוות חינוכי, סופר, משורר ועוד).
- ✓ **תחזית מזג אוויר** - חזאי יומי, שיסביר ויתאר את מזג האוויר בליווי איורי הילדים, הסבר אורייני לשינויים במזג האוויר ועוד.
- ✓ **שעה של פנאי** - ילדים מספרים על שעות הפנאי שלהם: תחביבים, חוגים, טיולים, הצגת אוספים ועוד. נעודד ילדים להציג יצירות שיצרו בחומרים שונים ולהדגים טכניקות מגוונות.
- ✓ **שמח באולפן** - תכנית שירה, תנועה וריקוד על-פי תכנון ובחירת הילדים.

בלשנים צעירים – חוקרי השפה העברית

פעילויות חקר מאפשרות העמקה והרחבה של שאלה או של תוכן נבחר. הפעילות בגן בעקבות שאלת החקר או התוכן שנבחר עשויה להיות קצרת טווח או ארוכת טווח, והיא מתפתחת ככל שגוברת התעניינותם של הילדים.

א. הזמר העברי אז והיום

בתהליך התהוותו של הזמר העברי נטלו חלק יוצרים חשובים כמו: ח"נ ביאליק, לוי קיפניס, נעמי שמר, אהוד מנור ועוד. השירים שעוררו הזדהות היו אלה שמילותיהם ומקצביהם התייחסו אל אירועי השעה ולהלכי הרוח ביישוב. במרוצת השנים הפכו שירים לסמלים מייצגים, והתווספו לנכסיה התרבותיים של ישראל.

פעילויות אפשריות בגן

- קריאת שירי ילדים שנכתבו בתקופות שונות, ועריכת שיח על אודות השוני או הדמיון בין הנושאים שעליהם נכתבו השירים.
- קריאת שירי ילדים שנכתבו בתקופות שונות ועל-ידי משוררים שונים באותו נושא כגון: שירי בוקר, שירי מדינת ישראל. נחקור את השפה העברית בתקופות השונות: אוצר המילים, תחביר, אורך השיר ועוד. רצוי לבדוק אם ישנן מילים נרדפות בשירים.

ב. איך ספר נולד?

כתיבת סיפור והכנת ספר על-ידי הילדים ומשפחתם מזמנים חקר משמעותי בספרים ובסיפורים.

פעילויות אפשריות בגן

- מהנייר ועד חתימת הספר – פעילויות להצגת השלבים השונים של הפקת הספר.
- ריאיון – הזמנת סופר/ת או מאייר/ת לגן, רצוי להתכונן לריאיון איתו/ה: עיון בספרים שאותם כתב/ה או אייר/ה, הכנת שאלות ועוד.
- גלגול של סיפור – משפחות הילדים מחברות בהמשכים ב'מחברת מטיילת' שתישלח לביתם. את הפתיח לסיפור כדאי להתחיל בגן – יחד עם הילדים. בכל שבוע כאשר תחזור המחברת לגן, ולפני שתשלח למשפחה הבאה – רצוי לקרוא את הסיפור באוזני הילדים.

- הסיפור שלי - כתיבת סיפור אישי של הילדים (בסיוע ההורים) מרגע לידתם ועד היום, תוך שילוב תמונות ואיורים.
- יריד ספרים - לקראת 'יום הלשון העברית' אפשר לערוך יריד ספרים בגן, שבו יימכרו ספרים שנכתבו על-ידי ילדי הגן וספרים שנתרמו על-ידי המשפחות. רצוי להתכונן ל'יריד הספרים':
 - ✓ להכין מחירון לספרים.
 - ✓ להקים דוכנים להצגתם.
 - ✓ לחלק את הספרים לקטגוריות.
 - ✓ להכין הזמנות למשפחות הגן ולקהילה.
 - ✓ להכין ולתלות כרזות ופרסומות.
 - ✓ למנות 'בעלי תפקידים': דיילים שיציגו את היריד בפני המבקרים, ויסייעו להם בבחירת ספרים, כמוכרים בדוכנים ועוד.
 - ✓ להכין מוזיקת רקע עם שירי ילדים בעברית.
 - ✓ להקים דוכני 'אוכל מהספרים' - מאכלים שונים שמתכוניהם לקוחים מספרים.
- ביום 'הלשון העברית' יוזמנו משפחות הילדים והקהילה ליריד הספרים. הכסף שייאסף ממכירת הספרים ייתרם למטרה ראויה שתיבחר על-ידי הילדים, או שישמש לרכישת ספרים ומילונים לגן.

ג. כתבי יד

התבוננות וקריאה בכתבי יד שונים כגון: ספרי תורה, ספרים ישנים, מסמכים, עיתונים, מגילות (מגילת העצמאות), יצירות מיקרוגרפיה ועוד, יכולות לשמש השראה לחקר השפה הכתובה ולאפשר שיח בדבר סגנונות בשפה העברית וזיהוי סוגי כתב.

פעילויות אפשריות בגן

- היכרות עם האות העברית כיסוד קישוטי.
- התנסות בשילוב האות והמילה העבריות למוטיב עיטורי בטכניקות שונות - בכיור ובחריטה, ביצירת חותמות, בריקוע, בכתיבה במחשב בסוגי גופנים (פונטים) שונים.
- 'יחד זה יותר...' - איסוף אותיות מעיתונים והרכבת שמות ילדי הגן ובני המשפחה. אפשר ליצור סביב השם של כל אחד ואחד לוח עם שמות מעוטרים של כל הילדים וצוות הגן.
- יצירה בהשראת מיקרוגרפיה באמצעות הדבקה של סוגי כתב שונים או באמצעות המחשב.

- כדאי לחפש את הכתב העברי ביצירות אמנות, בציורים, בפסלים, בכתבי יד וכד' בכל הזמנים.
- כדאי לחפש בהגדות או במגילות את יופיין של אותיות השפה העברית.

ד. עיתון הגן

הפקת 'עיתון הגן' עשויה לתרום לכישורי השיח ולספק הזדמנות לחקר משמעותי. כדאי להפיק את העיתון כסיכום לנושא או לתהליך כולו ביום 'הלשון העברית' או בכל מועד אחר. השראה ניתן לקבל באתר האגף לחינוך קדם-יסודי: [כתבו על החג בעיתון](#).

פעילויות אפשריות בגן

- רצוי לחקור את מבנה העיתון - כותרות, גוף, מדורים בעיתון, מרכיבי הכתבה (כותרת ראשית, כותרת משנית, טורים), קשר בין כותרת לתמונה ועוד.
- כדאי לעודד את הילדים לחפש כתבות בנושאים שונים כגון: חג, מזג אוויר, מדורים לילדים ועוד.

- להשוות בין סוגי עיתונים: על-פי תדירות ההוצאה לאור (יומי, שבועי, ירחוני), על-פי קהל היעד ('אצבעוני', 'לאישה', 'עיניים').
- היכרות עם בעלי תפקידים במערכת עיתון: כתב/כתבת, צלם/צלמת, עורך/עורכת.
- קריאת כתבות ועריכת שיח על נושאיהן. רצוי להזמין את הילדים לעיין בעיתונים בבתייהם ולהציע כתבות מעניינות לשיח. כמו כן, לאסוף את הכתבות בקלסר על מנת שיהיה אפשר לחזור אליהן בהקשרים חדשים.
- הפקת 'עיתון הגן':
- ✓ המצאת שם וסמליל (לוגו) לעיתון. ניתן לאפשר לילדים להציע רעיונות ולערוך הצבעה לבחירת שם לעיתון.
- ✓ החלטה משותפת על המדורים שיהיו בעיתון הגן, למשל: פרסומת או המלצה על ספר או על שיר, פינת האקדמיה ללשון שבה נציג מידע חדש על מילים חדשות שהאקדמיה ממציאה, תחזית מזג האוויר, אירועים מחיי הגן. מדור הומור שיכלול בדיחות, קריקטורות, קומיקס, תמונות מצחיקות ועוד.
- ✓ מינוי בעלי תפקידים: כתב/ת, צלם/מת, מאירים ועוד.
- ✓ ניתן להפיץ את העיתון בקרב כל משפחות הגן והקהילה. לתלות אותו על לוחות המודעות הקרובים לגן, במרכז השכונתי, במתנ"ס החוגים ועוד.
- ✓ אפשר להפיק את העיתון באופן 'וירטואלי' ולא מודפס. העיתון יישלח לדואר האלקטרוני של משפחות ילדי הגן, או לאתר הגן, אם יש כזה.

יום הלשון העברית בגן הילדים

יום הלשון העברית יחול בכ"א בטבת, הוא יום הולדתו של אליעזר בן יהודה. ביום זה ייערכו פעילויות ואירועים שונים שנושאים את השפה העברית. חשוב שיום זה יצוין בהלימה לנושאים שנלמדו בגן וכהמשך ישיר להם. כמו כן, יימשך העיסוק בנושא לאורך כל השנה.

פעילויות הורים וילדים

✎ **חידון** - נערוך חידון שנושאו השפה העברית: מילים, פתגמים, ניבים וביטויים, ספרים ושירים ועוד.

✎ **מספרי סיפורים** - חוויית קריאת סיפור עם ילדים וילידים, אם בעל-פה ואם מן הכתב, עשויה להיות מועצמת באמצעות שימוש בגוני הקול ובמחוות. נזמין מספר/ת סיפורים לגן הילדים לפעילות משותפת של הורים וילדים. כחלק מן המפגש ידגים מספר הסיפורים את תרומת הקול, המחוות וההדגשות לחוויה. נזמין את ההורים לספר בעל-פה או לקרוא לילדים סיפור שהכינו.

✎ **משפחות בתחנות** - ביום הלשון העברית יוזמנו ילדי הגן ומשפחותיהם ליום פעילות בתחנות שהפעילות בהן תיסוב סביב השפה העברית. הפעילות בתחנות יכולה להיות קבוצתית או של הורה וילדו. הצעות לתחנות:

- **חרוזים חרוזים** - רשימת חרוזים למילה. הורים וילדים ינסו ליצור את הרשימה הארוכה ביותר לאחת מן המילים המוצעות, רצוי לשלב את הילדים בכתיבת הרשימה. ניתן להכין מראש לכל קבוצה תבנית של רכבת, כאשר בקטר רושמים את המילה וההורים והילדים צריכים להוסיף כמה שיותר קרונות של מילים עם חרוזים לקטר. בסיום – תציג כל קבוצה את 'הרכבת' שלה.
- **פתגמים** - הקבוצה תבחר פתגם (שנלמדו במהלך השנה או שנכתבו במחברת המטיילת), תרשום אותו על גבי מצע, ותעטר אותו כראות עיניה. בסיום - כל קבוצה תציג את הפתגם בפנטומימה, ושאר הקבוצות תנסו לגלות מהו הפתגם. הכרזות יוצגו על לוח שיוקדש לכך.
- **משחקים ומשחקים** - כל קבוצה תכין משחק הקשור לשפה העברית: משחק מסלול, משחק זיכרון, לוטו, רביעיות ועוד. כל קבוצה תקבל את האביזרים המתאימים להכנת המשחק, ותשחק בו בתום ההכנה עד למעבר לתחנה הבאה. בסיום -

המשחקים יוצגו בפני הקבוצות האחרות ויושאר בגן לפעילות הילדים במהלך השנה.
דוגמאות למשחקים:

✓ משחק זיכרון שבו יש להתאים בין תמונות של סופרים לבין תמונות של ספרים שכתבו.

✓ משחק מסלול 'אליעזר בן יהודה' – על גבי המסלול יש לסמן נקודות ובהן משימות לפירוש מילים שהמציא אליעזר בן יהודה, כשהמטרה לצבור כמה שיותר מילים.

○ **א' אוהל** - כל קבוצה תקבל אותיות (גזרות מעיתונים או מודפסות במחשב) ועליה לחבר כמה שיותר מילים ולהדביקן על בריסטול גדול. בסיום - כל קבוצה תציג את המילים שחיברה.

○ **סיפור בהמשכים** - הקבוצה הראשונה תקבל פתיח של סיפור שייכתב בדף הראשון של 'ספר' גדול וריק. על הקבוצה לכתוב המשך לסיפור בעמוד השני ולאחר אותו, וכך הלאה עד שהקבוצה האחרונה תתבקש לכתוב את סוף הסיפור. בסיום – תקרא הגננת את הסיפור בפני כולם.

○ **שטו"דים** - הקבוצה תמציא שטויות בחרוזים, תכתוב ותאייר בספר השטו"דים של הגן. בסיום תציג כל קבוצה את השטו"דים שלה.

○ **עברית זה מצחיק** - הקבוצה תחבר בדיחה, תאייר אותה באיור מתאים, ותצרף אותה ל'ספר הבדיחות של הגן'. בסיום – תקרא כל קבוצה את הבדיחה שלה, וכמובן.... תצחק!!!

○ **'חפש את המטמון'** - נערוך משחק 'חפש את המטמון'. המשימות בו תהיינה קשורות לשפה העברית. כדאי להכין את המשימות יחד עם הילדים על סמך התכנים שנלמדו. ביום הלשון העברית נחלק את הילדים והוריהם לכמה קבוצות, שיתחרו ביניהן על ביצוע המשימות עד למציאת המטמון. נקודת הסיום יכולה להיות בגן או במקום מרכזי בשכונה שבו ניתן לערוך טקס חגיגי קצר.

ביקור במוזיאונים

❧ **בית התפוצות - א-ב-ג-ד-ע** (A-B-See-Do) היא תערוכה אינטראקטיבית ייחודית

מסוגה בנושא השפה העברית. בתערוכה עשרים ושניים מיצגים תלת-ממדיים המשלבים אמצעי מולטימדיה מתקדמים עם מרחבי פעילות פיזית. ילדים ומבוגרים מוזמנים למשחק חופשי ולחווייה רב-חושית כחלק מתהליך

למידה והקניית ערכים. המבקרים בתערוכה יכולים לטפס על 'לוח גזר', להמציא מילים חדשות באמצעות 'מכונת המילים', ללמוד שפות חלופיות לצד השפה המדוברת (כמו שפת הסימנים, ברייל או פנטומימה), לבנות את מגדל בבל, ללמוד על מקור שמם ועוד.

❧ **מוזיאון ישראל והיכל הספר -**

התערוכה 'לראות את המילים מציעה גילוי

של מקורות השפה העברית בחפצים המוצגים במוזיאון ישראל. הסיור במוזיאון יתקיים בעקבות ביטויים כגון 'טביעת חותם', 'כחרס הנשבר' וביטויים נוספים בעברית, שמקורם בחפצים כגון אלה השמורים במוזיאון. הביקור יגלה את מקור הביטויים, ויציג את הקשר בין התפתחות הכתב לבין ביטויים בשפה העברית.

❧ **מוזיאון ארץ ישראל אגף הילדים והנוער, ספריית האיור -** אגף הנוער והחינוך לאמנות

על-שם רות שבמוזיאון ישראל, ייחס חשיבות רבה להקמת ספרייה של ספרות ילדים מאוירת. ההכרה, שאיורי ספרי הילדים הם יצירות האמנות הראשונות שבהן נתקל הילד, עומדת בבסיס פעילותו החלוצית של המוזיאון בתחום תיעוד האיור הישראלי ועידודו, ובאה לידי ביטוי בכל רובד בפעילויות הספרייה. אופייה הייחודי של הספרייה מתגלה כבר בעצם הבחירה למיין את הספרים ולקטלגם על-פי שמות המאיירים. בספרייה אוסף עצום של יותר מ-7,500 ספרי ילדים מאוירים מהארץ ומהעולם – ובכללם ספרים עתיקים ונדירים. בספרייה מוצגות תערוכות מתחלפות של יצירות איור מקוריות, לעיתים בהקשר ובהמשך לתערוכה השנתית הנערכת באגף הנוער. בספרייה גם חדר עיון מיוחד, שאפשר לעיין בו בספרים נדירים ובאיורים מקוריים מן האוסף.

❧ **מוזיאון ראשון לציון -** המוזיאון, המציג את תולדותיה של ראשון לציון, שוכן במבנים

מימי ראשית המושבה, וממוקם בכל המתחם ההיסטורי של ראשון לציון. במהלך הביקור בו תוכלו ללמוד על תולדות המושבה, ועל היותה חלוצה בחידוש השפה העברית ובכינון של

ראש של עברית... מוזיאון

המילה מוזיאון מקורה ביוונית MOUSEION ופירושה 'מקום היכף האנושי'. המילים היו תשע בנותיו של זאוס, מלך האלים, שהן תשע האלות של המליקה והמדעים.

הציטוט מתוך ספרו של ד"ר מוטי רוזן, לקסיקון מקורות המילים בעברית, ערך 'מוזיאון', עמוד 423. רכס-פרויקטים חינוכיים, אבן יהודה, 2011.

מערכת חינוך עברי. כמו כן, ניתן לעקוב אחרי החיים במושבה על גוניהם - בבית, במשק החקלאי, במלאכה, בחיי התרבות ועוד. במוזיאון פעילויות המותאמות לגני-הילדים.

☞ **בית ביאליק** - בית ביאליק מזמין את הקהל להתוודע לעולמו הפרטי והציבורי של המשורר הלאומי. ביאליק ראה בעברית אמצעי מרכזי להבניית זהותו המתחדשת של העם היהודי. ביאליק הבין, כי רק באמצעות החייאת השפה והוצאתה מן הקודש אל החול תתפתח התרבות העברית בארץ. "הלשון היא הקרקע הרוחנית של האומה, וכשם שכל העושר החומרי בא מן הארץ ושב אל הארץ, כך כל העושר הרוחני בא מן הלשון ושב אל הלשון" (ביאליק, 'דברים שבעל-פה').

☞ **בית אריאלה** - ספריית 'שער ציון' בית אריאלה היא הספרייה המרכזית מבין 21 הספריות הציבוריות הפועלות בתל אביב. הספרייה נוסדה ביפו בשנת תרמ"ו (1886) על-ידי אגודת עזרת ישראל, והיא כוללת מדורי השאלה, עיון ומדורים מיוחדים. אוספי הספרייה מכילים ספרים במגוון שפות (עברית, אנגלית, צרפתית, רוסית, גרמנית, ספרדית, יידיש), כתבי עת, תקליטורים, קלטות וידאו ותמונות. המדורים המיוחדים בספריית בית אריאלה:

- מדור העיתונות: אוסף של העיתונות העברית מקום המדינה ועד ימינו.
- ספריית אחד העם: ספרים מיוחדים ונדירים העוסקים בספרות ההשכלה, בתולדות ארץ ישראל, ספרי קהילות בגולה, ספרות עברית, ספרי אמנות, אוסף הקדשות סופרים, הגדות של פסח וכד'.
- ספריית הרמב"ם: ספרייה תורנית-מדעית, ובה ספרים ומאגרי מידע ממוחשבים.
- אוסף תמונות: מידע חזותי רחב היקף משחר ההיסטוריה עד ימינו בתצלומים, בגלויות, בפרודוקציות, ברישומים, בקריקטורות, בפרסומות ועוד.
- הארכיון הישראלי למחול והספרייה: המוסד המרכזי והיחיד לתייעוד המחול בישראל.
- ארכיון התיאטרון על שם יהודה גבאי: אוסף עשיר של חומר תיעודי על תולדות התיאטרון הישראלי והיהודי, כרזות של הצגות, תכניות של הצגות, מחזות, ארכיונים אישיים של אנשי תיאטרון, תצלומים ואוסף אלבומים.

סיורים

1. ביקור באקדמיה ללשון העברית כדי ללמוד על פועלה ועל תולדותיה.
2. ביקור בספרייה העירונית או בספריית בית-הספר הקרוב. קריאת סיפור בספרייה, הכרת בעלי התפקידים, מבנה הספרייה, ועוד.
3. סיור ברחובות הערים או במרכזי מסחר וניתוח לשוני של שלטים ושל שמות חנויות.

ביבליוגרפיה

במשך השנים הפיק משרד החינוך מגוון תכניות לימודים וחומרי הוראה לטיפול השפה בגן הילדים, והן שימשו להשראה לכתיבת חוברת זאת.

תכניות לימודים וחומרי הוראה למידה

משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם-יסודי, (2012). **זמר לך לגיל הרך – שירי חגים**. ירושלים: גף פרסומים, משרד החינוך.

משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם-יסודי, (2011). **בואו נדבר על זה, עשייה חינוכית בשפה העברית בגן-הילדים**.

משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם-יסודי, (2011). **זמר לך לגיל הרך – שירי עונות**. ירושלים: גף פרסומים, משרד החינוך.

משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם-יסודי, (2010). **עשייה חינוכית בגני-הילדים**.

משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם-יסודי, (2009). **זמר לך לגיל הרך – שירים לכל עת**. ירושלים: גף פרסומים, משרד החינוך.

משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים, (2006). **תשתית לקראת קריאה וכתיבה**.

משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם-יסודי, (2003). **דו-לשוניות ורב-תרבותיות, גם וגם בגן, מדריך לגננת ולצוות הגן, 27-33**.

משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לתכניות לימודים, האגף לחינוך קדם-יסודי, (1997). **יובל לישראל, מדריך לגננת לגן הממלכתי והממלכתי דתי**.

משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם-יסודי, המחלקה לתכניות הורים וקהילה, (1996). **מעורבות הורים בספריית הגן**.

משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם-יסודי, (1994). **לשון בכל עת**.

משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם-יסודי, האגף לתכניות לימודים, (1990). **לשון בפי הטף**, ירושלים.

משרד החינוך והתרבות, המזכירות הפדגוגית המינהל הפדגוגי החינוך הדתי, האגף לתכניות לימודים (1989). **שנת הלשון העברית, 100 שנים לייסוד ועד הלשון העברית.**

משרד החינוך והתרבות, המרכז לתכניות לימודים, (תשל"ד). **פרקי לשון לגיל הרך.**

משרד החינוך והתרבות, המרכז לתכניות לימודים, (תשל"ד). **קשב והאזנה: משחקים לפיתוח הקשב.**

משרד החינוך והתרבות, המרכז לתכניות לימודים, (1984). **יש לי שאלה – פרקי לשון לגיל הרך.**

משרד החינוך והתרבות, המרכז לתכניות לימודים, (1981). **הבה נשוחח: שיחות בגן הילדים, מעלות.**

משרד החינוך והתרבות, אגף תכניות לימודים, (תשל"ח). **נתאר את... נספר על.... מעלות.**

משרד החינוך, אגף תכניות לימודים, (תשמ"א). **יש לי שאלה - השאלה כמכשיר להבנת קשרים בין תופעות. מעלות.**

ספרים

אבינרי, ש' (1980). **הרעיון הציוני לגווניו**. תל אביב: עם עובד.

טנאי, ש' (1987). **גם קטנים היו גדולים**. תל אביב: ידיעות אחרונות.

סגל, מ' (2011). **המגדל נפרק**. תל אביב: מופת.

פלד, נ' (תשנ"ח). **סוגות בדיבור ובכתיבה**. תל אביב: מופת.

פרוכטמן, מ', בן-נתן, א' ושני, נ' (1995). **ניבון אריאל, ניבים, פתגמים ואמרות מחיי האדם**. תל אביב: קוראים.

פרוכטמן, מ', שר, ע' ושחורי-רובין, צ' (2010). **הניבון הישראלי המקיף לביטויים עממיים**. תל אביב: מודן.

צור, ב', סגל, מ' ורום א' (2012). **והילד אומר, רכישת שפה ותקשורת בילדות**. תל אביב: מופת.

רוזן, מ' (2010). **לקסיקון מקורות המילים בעברית**. אבן יהודה: רכס פרויקטים חינוכיים בע"מ.